

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
L.N. Gumilyov Eurasian National University

«ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЛГІСІЗДІК ЖАҒДАЙЫНДА ҚАРЖЫ-БАНК СЕКТОРЫН ДАМУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҮРДІСТЕРІ»

атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының
ЕҢБЕКТЕР ЖИНАҒЫ
(10-11 маусым, 2022)

СБОРНИК ТРУДОВ

Международной научно-практической конференции
**«СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ
ФИНАНСОВО-БАНКОВСКОГО СЕКТОРА
В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ»**,
(10-11 июня, 2022)

PROCEEDINGS

of the International Scientific and Practical Conference
**«MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT
OF THE FINANCIAL AND BANKING SECTOR IN CONDITIONS
OF ECONOMIC UNCERTAINTY»**,
(June 10-11, 2022)

Нұр-Сұлтан/ Nur-Sultan, 2022

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

**«ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЛГІСІЗДІК ЖАҒДАЙЫНДА ҚАРЖЫ-БАНК
СЕКТОРЫН ДАМУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҮРДІСТЕРІ»**
Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының
ЕҢБЕКТЕР ЖИНАҒЫ
(10-11 маусым, 2022)

СБОРНИК ТРУДОВ
Международной научно-практической конференции
**«СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ФИНАСОВО-
БАНКОВСКОГО СЕКТОРА В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ»**
(10-11 июня, 2022)

PROCEEDINGS
of the International Scientific and Practical Conference
**" MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL AND
BANKING SECTOR UNDER ECONOMIC UNCERTAINTY "**
(June 10-11, 2022)

Нур-Султан, 2022
Nur-Sultan, 2022

УДК 336.71
ББК 65.262.1 я73
Э 40

Рецензенты: Макыш С.Б., д.э.н., профессор, Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева
Шаяхметова К.О., д.э.н., профессор, университет Туран-Астана

Редакционная коллегия

Насырова Г.А. - заведующая кафедрой «Финансы», д.э.н., профессор, Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан
Жоламанова М.Т. - к.э.н., профессор, Евразийский Национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан
Рахимжанова К.К. - доктор PhD, Евразийский Национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан
Айтказина А.А. – преподаватель, Евразийский Национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан
Мисник О.В. - докторант, Евразийский Национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан
Керимкулова Д.Д. - докторант, Евразийский Национальный университет имени Л. Н. Гумилева, г. Нур-Султан, Республика Казахстан

ISBN 978-601-337-682-0

«Экономикалық белгісіздік жағдайында қаржы-банк секторын дамытудың қазіргі заманғы үрдістері» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының еңбектер жинағы / Насырова Г.А. жалпы редакциясымен. - Нұр-Сұлтан: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2022. - 337 с.

Сборник трудов международной научно-практической конференции «Современные тенденции развития финансово-банковского сектора в условиях экономической неопределенности»/ под общей ред. Насыровой Г.А. - Нур-Султан: Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева, 2022.- 337 с.

Proceedings of the International Scientific and Practical Conference " Modern trends in the development of the financial and banking sector under economic uncertainty "/Under the General editorship of Nasyrova G.A.- Nur-Sultan: L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2022. – 337 p.

ISBN 978-601-337-682-0

УДК 336.71
ББК 65.262.1 я73

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2022
© Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, 2022
© L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2022

4. Белоліпецкіі В.Г. Финансовая экономика: концептуальные основания и механизм реализации // Эк. теория на пороге XXI века – 4: Финансовая экономика / Под ред. Ю.М.Осипова, В.Г. Белоліпецкого, Е.С.Зотовой. – Юристь, 2001. – 704 с.

5. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.

УДК 336.7

ЖАҒАНДЫҚ ЦИФРЛАНУ ЖӘНЕ ОНЫҢ БАНК САЛАСЫНА ӘСЕРІ

Нуруллақызы Г.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: gnurullakzy@mail.ru

Ғылыми жетекшіі: э.ғ.к., профессор Мажитов Д.М.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Андатпа: Қазіргі әлемде жаһандану-бұл әлемдік экономиканың дамуының негізгі бағыты, ондағы барлық процестерге белгілі бір дәрежеде әсер етеді. Жаһандану Ұлттық банк жүйелерінің жұмысына айтарлықтай әсер етті және әлі де әсер етуде. Соңғы онжылдықтарда әлемдік экономиканың дамуын сипаттайтын жаһандану және тұрақсыздықтың өсуі әсіресе сыртқы факторларға аса сезімтал банк секторында айқын көрінеді. Экономиканың жаһандануы банктік қызметке үлкен өзгерістер әкелді.

Кілт сөздер: интернет-банкинг, жаһандану, инновация, е-банкинг.

Қаржылық жаһандану процесінің теріс те, оң да салдары бар, бұл ретте қаржы нарықтарында, атап айтқанда, банк секторында инновациялардың дамуын ынталандыру сөзсіз артықшылықтардың бірі болып табылады. Пайдаланылатын қаржы өнімдері мен қызметтерін жаңғырту және жаңаларын жасау соңғы отыз жылда жаһанданатын әлемдік қаржы нарықтарын дамытудың жетекші факторына айналды. Жаңа қаржы құралдары, технологиялар мен институттар, т.б. қаржылық инновациялар, өз кезегінде, тиісті қаржы нарықтарын ауқымды қайта құруға бастама жасайды және нәтижесінде ұлттық және әлемдік экономиканың дамуына әсер етеді.

Банк секторындағы инновациялар - бұл банк қызметінің барлық салаларындағы әртүрлі (экономикалық, ұйымдастырушылық-басқарушылық, институционалдық, қаржылық, ақпараттық-технологиялық) инновациялар. Мұндай жаңалықтардың нәтижелері банктің клиенттік базасын және оның филиалдық желісін кеңейтуде, нарық үлесін ұлғайтуда, банк операцияларын жүргізудің транзакциялық шығындарын қысқартуда, банктің ұзақ мерзімді перспективада жұмыс істеуінің тұрақтылығын қамтамасыз етуде көрініс табуы мүмкін. Жаһанданған банктік қызметтер нарықтарындағы бәсекелестіктің өсуі жағдайында банктік инновациялар негізінен жаңа клиенттерді тартуға және бұрыннан бар клиенттерді ұстап қалуға, сондай-ақ ұсынылатын қызметтер спектрін кеңейтуге және оларды клиенттерге ұсыну технологияларын жетілдіруге бағытталған.

Банк секторындағы инновациялардың мысалдары:

- жаңа қаржы өнімдерін, жаңа қызмет түрлерін немесе қолданыстағы қызметтер мен өнімдердің жаңа модификацияларын жасау;
- сатудың инновациялық әдістерін, өнімнің сыртқы сипаттамаларын енгізу;
- инновациялық маркетингтік стратегияларды әзірлеу;
- банкішілік процестерді технологиялық қамтамасыз етудің, клиенттерге қызмет көрсетудің өзгеруіне байланысты технологиялық инновациялар;

– құрылымдық инновациялар-банктің немесе оның жеке құрылымдық бөлімшелерінің ұйымдық құрылымын олардың жұмыс істеу тиімділігін арттыру үшін қайта құру.

Қазіргі заманғы банк-бұл несие ресурстарының көзі ғана емес, сонымен қатар планетаның әр түкпіріндегі серіктестермен күрделі коммерциялық мәмілелер мен жобаларға жан-жақты қызмет көрсетуге дайын жоғары технологиялық қаржы институты.

Ақпараттық технологиялар саласындағы инновацияларды дамыту процесі және банк секторындағы жаһандану өзара тығыз байланысты. Бір жағынан, банктік қызметтердің ұлттық нарықтарында табысты шетелдік банктердің пайда болуы қаржылық қызметтердің сапасы мен қол жетімділігінің артуына, банктік бәсекелестікті арттыруға және ұлттық банктердің инновациялық дамуына серпін береді. Шетелдік ойыншылардың пайда болуы ең жақсы басқару дағдыларын, тиімді процедуралар мен жаңа ақпараттық жүйелерді жылдам жеткізуге ықпал етеді. Көптеген жаһандық белсенді банктер өз елінде неғұрлым тиімді және бәсекеге қабілетті болып табылады, сондықтан олар басқа елдердің Ұлттық банк нарықтарына неғұрлым тиімді басқару дағдылары мен жүйелерін, сондай-ақ ақпараттық технологияларды әкеледі. Сонымен қатар, шетелдік банктер Ұлттық банктердің капиталына қатысу арқылы банктік қызметтер нарығында инновациялық дамуды ынталандырады, осылайша инновацияларды енгізудің қаржылық мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Жаһандану интернационализацияның ең жоғары кезеңін білдіреді. Никитина Т.В. бизнесті дамыту үшін қолайлы жағдай жасайтын жаһанданудың оң аспектілерін қарастырады. Оның тұжырымдарына сәйкес, жаһанданудың экономика мен бизнес үшін келесі артықшылықтарын атап өтуге болады [1]:

- Сыртқы экономикалық байланыстарды ырықтандыру;
- Капитал мен өндірісті трансұлттандыру;
- Аймақтық экономикалық интеграция;
- Шаруашылық өмірді интернационалдандыру;
- Шаруашылық өмір ережелерін біріздендіру, әлемдік шаруашылық байланыстарды мемлекетаралық реттеу жүйесін құру.

Никитина Т.В. "жаһандану, әсіресе экономика және бұқаралық ақпарат құралдары саласында қауіп ретінде және сонымен бірге мүмкіндік ретінде қарастырылады" деп есептейді [2]. Қазір бұл әлемде болып жатқан геосаяси процестермен, соның ішінде батыс елдері тарапынан санкциялық қысым саясатымен расталып отыр.

Басқа авторлар жаһанданудың банктерге де, жалпы бизнеске де әсері туралы зерттеулер жүргізді. Оң аспектілерден басқа, олардың еңбектерінде белгілі бір елдер мен фирмалар үшін осы процестің жағымсыз жақтары да атап өтілді. Мысалы, Муравьева А.В. валюта операциялары мен несие беру саласындағы шектеулердің жойылуы мен жұмсартылуына, пайыздық мөлшерлемелерді бақылаудың жойылуына байланысты алыпсатарлық капиталдың ағыны мемлекеттік экономиканың тұрақтылығына қауіп төндіретінін атап өтті [3].

Жаһандану жергілікті нарықтардан тыс шығуға және бизнесті, сондай-ақ әлемдік деңгейдегі қатынастарды дамытуға мүмкіндік беретін адамдардың, компаниялардың, ақпараттық технологиялардың өмірге келуімен байланысты. Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялардың дамуы барлық классикалық принциптер мен экономикалық теорияларды өзгерткен секірісті жүзеге асырды.

Ақпараттық қоғамға көшу кезінде деректерді өңдеу сипаты айтарлықтай өзгерді, бұл қаржы-несие институттары қызметінің сипатына ерекше әсер етті. Ғылым серпінді технологияларды үш негізгі параметрмен сипатталатын деректердің үлкен ағынымен – айтарлықтай көлеммен, найзағайдың тез таралу жылдамдығымен және деректердің әртүрлілігімен, олардың көздері әлеуметтік желілер, ақпараттық технологиялар, байланыс құралдары және т.б. сипаттайды деген пікір бар. Мысалы, ұялы байланыс операторларының клиенттерінің орналасуы, жер мен ғарыштағы әртүрлі бақылау объектілерінің геолокациясы осындай мәліметтер болып табылады.

Қаржы, McKinsey [4] мәліметтері бойынша, ақпараттық және коммуникациялық технологиялардан кейін үшінші орын алады, бұл іс-әрекеттің фонында түбегейлі өзгерісті

көрсететін сала. Парадигманың ауысуы, және Big data мұнда маңызды рөл атқарды. Мысалы, әлемдік биржалардағы робот саудасы әр секунд сайын өтетін көптеген онлайн-ақпарат ағындарының жиынтығын өңдеуді жеңе алатын модельдер мен алгоритмдерді құруды талап етті. Деректерді өңдеу үшін жалған деректерді алып тастайтын үлкен көлемдегі ақпаратты тексеру тетіктері де қажет болды. Big data ықпалымен қаржылардағы өзгерістердің іргелі сипаты, атап айтқанда, қаржы нарығының жаңа қатысушыларының пайда болуымен байланысты қаржы секторының монополиясыздандырылуымен негізделген, оларға бүгінде қаржы нарығының дәстүрлі ойыншыларының жақында ғана эксклюзивті меншігі болып көрінетін осындай деректер қолжетімді болды. Big data-мен байланысты блокчейн технологиясының әсерінен Қаржы нарығын реттеуді орталықсыздандыру қажеттілігі осы саладағы түбегейлі өзгерістердің екінші себебі болып табылады.

Бұл үлкен қаржылық деректерді өңдеу, қазіргі уақытта қаржы және несие институттары үшін маңызды мәселе болып табылады. Осыған байланысты банк құрылымында негізгі позициялар мен талап етілетін жұмыс орындар өзгеруде: клиенттермен өзара іс - қимылды цифрландыруды және үлкен деректерді өңдеуді жүзеге асыратын IT-мамандар неғұрлым маңызды болып табылады. Big data ықпалымен банк бизнесіндегі өзгерістердің нақты мысалдарын келтіретін болсақ, бұл ең алдымен келесі бағыттарды қамтиды:

- ашық Банк ісі (Open Banking);
- Тікелей немесе виртуалды банк ісі;
- клиенттерді қашықтан сәйкестендіру және биометрия;
- банкаралық коммуникацияларды дамыту: мысалы, 2018-2019 жылдары SWIFT

банкаралық төлем жүйесін бұлтты технологиялар мен блокчейннің дамуы жағдайында бәсекеге қабілеттілікті арттыруға тырысумен байланысты хабарламалармен алмасудың жаңа стандарттарын енгізу.

Жаһандық тұрақсыз орта – банкті басқаруға қатысты болжауға келмейтін, экономикалық субъектілерге әсер ететін, бірқатар мүмкіндіктер беретін, бірақ бақыланбайтын тәуекелмен байланысты жаһандық ортаның сыртқы факторларының жиынтығы.

Жаппай цифрлану барысында, банк саласының да қалыспауы жаңалық емес. Жаһандық тұрақсыз орта жағдайындағы банк қызметінің сипаттамасы цифрлы технологиялардың енгізілу арқылы өзгеруін төмендегі 6-кестеден көруге болады.

Кесте 1 – Жаһандық тұрақсыз орта жағдайындағы банк сипаттамасы

Банк типі	Қызмет көрсету характеристикасы
«Банк 1.0»	Банк дәстүрлі бизнес-модельді пайдаланады және басқарудың классикалық қағидаттарына негізделеді. Маңызды қаржылық делдал рөлін атқарады және стандартты қызметтерді ұсыну арқылы мемлекеттің, жеке және заңды өкілдің қажеттілігін қамтамасыз етеді.
«Банк 2.0»	Банк бұрынғысынша классикалық қағидаттарға негізделеді, бірақ онлайн және мобильді банкингті дамыту арқылы өз қызметтерін тұтынушыға жеткізу арналарын кеңейтеді.
«Банк 3.0»	Банк серіктестермен өзара іс-қимыл жасай бастайды, экожүйелер қалыптастырады және клиенттің айналасында қосылған құн тізбегін құрады, сондай-ақ процестерді автоматтандыру арқылы өз қызметінің тиімділігін арттырады.
«Банк 4.0»	Банк – бұл клиенттің қаржылық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оның күнделікті өміріне технологияның көмегімен енгізілген құрал. Банкті тұтынушының тыныс-тіршілігіне тарту оған ақылға салынған қаржылық шешімдерді, оның ішінде жасанды интеллект көмегімен (болашақта) қабылдауға көмектеседі.
Ескерту: [5] дереккөздер негізінде автормен құрастырылған.	

Банк нарығындағы технологиялық жаңалықтар ғылыми-техникалық прогрестің жалпы үдемелі қозғалысымен анықталады. Олар қаржы нарықтарының өзара тәуелділігінің қуатты факторы болады. Әлемдік нарықтың жекелеген сегменттерінің интеграциясы мен бір бағытты

қозғалысы, оның ішінде нарықтың жаңа техникалық инфрақұрылымының, трансакциялардың жоғары жылдамдығын, нарықтардың ақпараттық ашықтығын қамтамасыз ететін ақпаратты өңдеу және телекоммуникациялар саласындағы техникалық жетістіктердің арқасында мүмкін болады. Жаңа байланыс құралдары, компьютерлендіру экономиканың барлық секторларының, соның ішінде қаржылық секторлардың өмір сүруінің материалдық негізін түбегейлі өзгертті. Электрондық, оның ішінде интернет-технологиялар негізінде қаржы нарықтарын жаһандық технологиялық қайта жарактандырудың оң салдары бәсекелестікті жандандыру, банк қызметтерінің сапасын арттыру, оларды әртараптандыру, жаңа туынды қаржы құралдарымен операциялар көлемін едәуір ұлғайту мүмкіндігі болып табылады.

Банк қызметін цифрландыру қолданыстағы бизнес-модельдерді түзетуге ғана емес, оларды жаһандық қайта қарауға әкелуі мүмкін. Көптеген ірі банктердің қазіргі бизнес-модельдерінің шекарасын кеңейтуге мүмкіндік беретін құралдары мен мүмкіндіктері бар сияқты. Олар үшін мүмкін болатын кедергілер-тұрақты нәтижелерге қол жеткізу үшін негізгі күшті қалай тиімді пайдалану керектігі туралы белгісіздік.

Қорытындылай келе, тұрақсыз макроэкономикалық жағдайында цифрландыру банк бизнес-модельдеріне банк саласында белсенді дамуға және дағдарыстан кейінгі кезеңде өз тәсілдерін қайта құрылымдауға мүмкіндік береді. Жаһандану және инновациялық даму – қазіргі қаржылық және жалпы экономикалық өмірді анықтайтын екі тенденция банктік бизнеске қарама-қайшы әсер етеді. Біріншіден, жаһандану банк алдында жаңа мүмкіндіктер ашады, ал екінші жағынан, дәстүрлі және жаңа бәсекелестердің қысымын күшейтеді, олардың даму стратегиясына әсер ететін стандартты емес, жылдам шешімдерді талап етеді.

Әдебиеттер:

1. Международная торговая палата (ICC) // Официальный сайт. Мировая глобализация. [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.iccwbo.ru/blog/2016/mirovaya-globalizatsiya-i-vzaimodeystvie/> (қаралым: 03.12.2021)
2. Никитина, Т.В. Теория и методология банковского надзора в условиях финансовой глобализации. [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.dslib.net/finansy/teorija-imetodologija-bankovskogo-nadzora-v-uslovijah-finansovoj-globalizacii.html> (қаралым: 17.03.2022)
3. Муравьева, А.В. Банковские инновации: мировой опыт и российская практика. - М., 2005. – 137 с.
4. Digitalizing Intelligence: AI, Robots and the Future of Finance // Institute of international finance. [Электронный ресурс] – URL: https://www.iif.com/portals/0/Files/private/ai_report_copy.pdf (қаралым: 12.07.2021)
5. King, B. Bank 4.0: banking everywhere, never at bank. – Singapore: Marshall Cavendish Business, 2018. – 347 p.

ӘОЖ 33

САНКЦИЯНЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БАНК СЕКТОРЫНДАҒЫ ҚАРЖЫЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРГЕ ӘСЕРІ

Отарова М.С.

*магистрант, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-сұлтан қ, Қазақстан Республикасы
E-mail: otarova_00_00@mail.ru*

Аңдатпа. Мақалада санкция салдарынан Қазақстан банк секторындағы қаржылық тәуекелдердің түрлері ажыратылып оларға анықтама берілді. Банк секторында орын алып жатқан валюталық, несиелік және нарықтық тәуекелдердің пайда болу себептері және бір-бірінен немен ерекшелетіндіктері көрсетілген. Салынған санкциялардың қазақстандық